

דבר העורך

בעוד 2,495 יום מסיימים את הש"ס!!!

ויתנו לך כתר מלוכה

השנה מסתיימת.

מסיימים את מסכת שבת.

בכל שנים וחצי דקות מגיד שיעור של מאורות הדף היומי מתיישב במקום אחר ברחבי הארץ, ופותח בשיעור הדף היומי. זה הזמן הראוי להוסיף חיילים לתורה, לצרף יהודים נוספים למעגל לומדי הדף היומי, להוסיף פנינים לכתרו של הקדוש ברוך הוא.

כל אחד והכינור שלו

שנים של אימונים גרמו להם להראות כאבנות של יד אחת.

התיאום ביניהם היה מושלם. חף מטעויות, נקי מצלילים מזויפים, חד וברור.

הם התפרסמו כתזמורת הטובה ביותר במחוז הגדול עליו חלשו. חתן וכלה לא הובלו לחופתם, עד שצלילי כליהם רטטו בחלל העיירה; ספר תורה חדש לא יצא מבית הסופר, עד אשר השמיעו בלחט תרועת "שאו שערים" שהלחינו בעצמם; ושירת הינוקות עטופי הטליתות לא נכנסה בשערי ביתו הדל של מלמד

הדלקת נרות שבת בנרות חשמל

עם סיום מסכת שבת, העוסקת בשבת מלכתא, לא נמנע מכס, קוראינו היקרים, מאמר יפה השמור בצקלוננו מתחילת מסכת שבת, אך לא פורסם עד כה מחמת חוסר מקום. זרם החשמל ששטף את העולם במאת השנים האחרונות, סחף עמו צרור נידונים הלכתיים. באחד מהם דנו בפרק במה מדליקין בגליון 314, ובמאמר זה נעסוק בשאלה, אם ניתן לברך על הדלקת נרות שבת, במקום מואר היטב.

הדלקת נרות במקום מואר: הראשונים כבר נחלקו, אם ניתן לברך על נרות שהודלקו במקום שטוף אור. הדבר היה מצוי כאשר מספר נשים הדליקו נרות במקום אחד. מנהג האשכנזים לברך על הדלקה זו, מפני ש"כל כמה שמתווסף אורה יש בה שלום בית ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זווית וזווית" (משנה ברורה" סי' רס"ג ס"ק ל"ה), ויש לברך גם על "תוספת אורה" (רמ"א שם סעי' ז'). עם המצאת החשמל, איש לא יטען כי בהדלקת הנרות יש משום תוספת אורה.

השאלה מתעצמת ומחריפה, כאשר מדובר על הדלקת נרות שבת ביום שחל ביום שישי. כל ההיתר להדליק בשלהי יום טוב נרות לכבוד שבת מבוסס על כך, שההדלקה היא גם צורך היום טוב, מפני שאפלויות כבר באה לעולם (תוס' ביצה כ"א ד"ה "אין"). אפלויות זו פגה ונעלמה עם אור החשמל, וכאשר מספר נשים מדליקות נרות באותו חדר, האחרונה שבהן בוודאי אינה תורמת להארת האפילה, מפני שהחדר מואר.

כיבוי אורות לפני הדלקת נרות: מפני כך, היו מן הפוסקים שהמליצו לכבות את האורות טרם הדלקת הנרות בערב שבת, ולאחר מכן להדליק, ואילו ביום טוב, לכוון באמצעות שעון השבת, שהחשמל לא יהא דלוק בשעת ההדלקה (נשמירת שבת כהלכתה" פרק מ"ג סעי' ל"ד ופרק מ"ד הערה ל"ו).

ברם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, הפך רבות בעניין, ולבסוף צידד כי יתכן שברבות השנים הדלקת נרות השבת הפכה למנהג שכל הנשים מקפידות עליו אף במקום מואר, גם כאשר נשים אחרות מדליקות באותו מקום, ומשכך, יפה כוחו של המנהג בפני עצמו כדי לברך עליו את ברכת הדלקת הנרות. דוגמא לדבר, מהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת, עליה מברכים אף על פי שאינה אלא מנהג. את דבריו הוא חותם ב"צריך עיון".

מזכרונם של קוראינו, לא נשכחה בוודאי הידיעה שנזכרה בגליון 314, כי יש מחכמי זמנינו שליט"א שכתבו, כי ראוי לנהוג להדליק את החשמל סמוך להדלקת הנרות, ולכוון בברכת הדלקת הנרות על החשמל ועל הנרות כאחד, מפני שנורות החשמל נחשבות גם הן כ'אש' שיתכן כי היא ראויה להדלקת נרות שבת. כעת נמצאנו למדים, כי יש בכך גם פיתרון לבעייה שהוצגה - הדלקת נרות במקום מואר בחשמל - אם האשה תדליק את החשמל לשם הדלקת נרות, נפתרה הבעיה מאליה (ועיי' בשש"כ שם). מובן מאליו, כי אפשרות זו אינה מעשית ליום טוב שחל בערב שבת, שהרי אסור להדליק את החשמל ביום טוב.

לעילוי נשמת
מרת **יפה נמדר** ע"ה
ב"ב יצחק ז"ל
נלב"ע כ"ו אלול תשמ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הבחור **ליאור בנימין ורדי** ז"ל
בן ה"ב יחזקאל ז"ל
נלב"ע ערב ראש השנה תשנ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
ה"ר **משה ברקוביץ** ז"ל
ב"ר יחזקאל ז"ל
נלב"ע כ"ז אלול תשס"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בני יחזקאל ז"ל
ה"ר רבי ברוך הי"ד - ת"פ

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת
הרב החסיד **משה אביגדור הלוי פסטג** ז"ל
ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע כ"ח אלול תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

דף קנג"ב

שני סוסים שעשו מלאכה כאחד

חידוש מעניין ביותר, אשר עורר סערה רבתי בין גדולי הדורות, כתב הגאון רבינו יעקב מליסא, הלא הוא בעל "נתיבות המשפט". הנושא הנידון משלב בין גמרתו, לבין גמרא שלמדנו באמצע המסכת.

איסור "מחמר": בגמרתנו אנו למדים על איסור "מחמר". כידוע, כל יהודי מצווה שבהמתו לא תעבוד בשבת, על כך נצטוונו באיסור עשה (שמות כ"ב), "למען ינוח שורך וחמורך". מלבד זאת אסור ליהודי להעביד בעל חיים, גם אם אינו שייך לו, לדעת רוב הראשונים (עיי' "מנחת חינוך" סוף מצווה ל"ב ובהערות שם). כלומר, איסור "מחמר" הוא מלאכה הנעשית בשותפות בין אדם ובעל חיים, על ידי שהאדם מנהיג את בעל החיים העושה מלאכה ("משנה ברורה" סי' רס"ז ס"ק ז'). על איסור זה נצטוונו במאמר התורה (שמות כ"ט): "לא תעשה כל מלאכה אתה... ובהמתך". איסור זה שכיח היה ביותר בתקופות עברו, עת הסוס והעגלה שימשו כאמצעי תעבורה ממקום למקום.

הגאון מליסא (הגהות על המג"א סי' רס"ז ס"ק ז', נדפסו בסוף ספרו "מקור חיים") ביקש פתרון ליהודים שעגלתם התעכבה בדרך, ובהגיע שבת המלכה הם עומדים בפאתי העיר, מבקשים להכנס אליה, אך את משאם הטעון על עגלתם אינם יכולים ליטול עמם, שהרי אינם רשאים לפקוד על בעלי החיים הרתומים לעגלה למשוך אותה קדימה, אל ייעדם. הגאון מליסא העלה אפשרות, כי כאשר שני סוסים רתומים לעגלה, יתכן שאין עוברים בהם איסור "מחמר".

היתרו זה מבוסס על כלל בהלכות איסור "מחמר" הקובע (עיי' "מגן אברהם" סי' ש"ה ס"ק ו'), כי איסור "מחמר" אינו כולל בתוכו את כל איסורי השבת, כי אם את אלו האסורים מן התורה, אך מותר להעביד בעל חיים בפעולה שמקור איסורה בדברי חכמים. והנה, אומר הגאון מליסא, הרי למדנו, כי שניים שעשו מלאכה פטורים מקרבן חטאת. אם כן, מאחר שכל אחד מבעלי החיים הרתומים לעגלה מסוגל לשאתה לבדו, הרי לפנינו "שניים שעשאוה", ואין איסור "מחמר" במקרה זה...

"פטורים" - מקרבן, אך אסור: הגאון עצמו מפקפק בדבר, אם אכן יש בסיס לדבריו, שכן, חידושו המופלג מבוסס על ההנחה, כי "שניים שעשו פטורים" לחלוטין, ולא עברו על איסור תורה. ברם, יתכן שלא נאמר אלא ששניים שעשו אינם מתחייבים **קרבן חטאת**, אך איסור - עובר עברו (עיי' שם שהביא ראיה לדבר).

רבים לא הסכימו עם חידושו כלל, בהם ה"אור שמח" (הל' שבת פרק כ' סוף הל' י"א) הטוען, כי הרי במשכן עצמו היו העגלות רתומות לשני סוסים, ומאחר שמלאכות השבת והגדרותיהן נלמדות מן המשכן, במקרה זה לא נאמר פטור "שניים שעשו פטורים". [עיי' שהוכיח כי ב"מושט" לא נאמר פטור שניים שעשו, מפני שכך היה במשכן. עיי' תוס' גא'. ועיי' בספר "אבי עזרי" שמושיג על דבריו].

הסוס העצלן: ה"כתב סופר" (בהגהות חתם סופר על השו"ע או"ח סי' רס"ו) אף טוען, כי פעמים רבות "מתעצל הסוס וסומך על סוס חבירו, והוא נסוג אחור מלמשוך, והוא עצמו הולך מכח חבירו, עד שמרגיש המחמר ורודהו במקלו שבידו". אין, איפוא, כל וודאות, כי לאורך כל הדרך יהיו שני הסוסים "שניים שעשו". [גם על מסקנת דבריו, ששניים שעשו הוא פטור מחטאת אך יש בו איסור תורה, האריכו האחרונים לדון באיסורי שבת וביתר איסורי תורה. עיי' "מנחת שלמה" ח"ב סי' כ"ט, ובספר "קונטרסי השיעורים" להגרי"ד גוטסמן זצ"ל, ב"ק שיעור י"ב אות י"ב].

הדרן עלך מסכת שבת

פתיחה למסכת עירובין

זה עתה סיימנו בסייעתא דשמיא את מסכת שבת ופנינו אל מסכת עירובין, המתמקדת בשני נושאים מרכזיים מדיני השבת. א. דיני הרשויות שאסור לטלטל חפצים בתוכן ומאחת לזולתה מפני תקנת חכמים, ואלו תקנות קבעו חכמים שיש לבצע כדי שניתן יהיה לטלטל בהן. ב. איסור יציאה מחוץ לתחום; הגדרת העיר ותחומה, ואופני היתר של "עירובי תחומין".

"עירובין" על שום מה? מסכתנו מכונה "עירובין" על שם שני עירובים הנידונים בה. "עירוב חצרות" ו"שיתוף מבואות" המאפשרים לטלטל חפצים בחצר ובמבוי המשותפים לדיירים אחדים, ו"עירוב תחומין" המאפשר לצאת מחוץ לתחום. איסור הוצאת חפצים מרשות לרשות, מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, אסור מן התורה, כפי שלמדנו במסכת שבת - מלאכת הוצאה. חכמים הוסיפו ואסרו לטלטל חפצים בתוך החצרות ובתוך המבואות.

החצרות בתקופתם היו משותפות לבתים אחדים ומוקפות גדר. מהן יצאו אל המבוי, אשר היה אף הוא מוקף מחיצות משלשת צדדיו. המבוי היה רחוב קטן אליו יצאו ממספר חצרות, והוביל לרשות הרבים. חז"ל אסרו את הטלטול בחצרות ובמבואות אלו. לדעת רוב הראשונים, מדין תורה החצר והמבוי רשות היחיד הנה מפאת היותן מוקפות מחיצות משלש צדדים, אך חכמים הזקיקו להתקין לחי או קורה ברוח הרביעית הפרוצה. לחי וקורה אלו, הונחו בפתח המבוי. הלחי אשר הונח כמזוזה הרוח הרביעית, שימש כ"מחיצה" רביעית, והקורה אשר הונחה כמשקוף הרוח הרביעית, שימשה כ"היכר" בין החצר או המבוי לרשות שמעבר להם. - כך להלכה; בגמרא קיים נידון על כל אחד מהם אם הוא משום לחי או משום מחיצה.

עדיין אין בתיקון זה להתיר את הטלטול מן הבתים לחצר, עד אשר בני החצר יניחו "עירוב חצרות". עירוב חצרות התבצע על ידי שכל דרי החצר נעשו שותפים בכך

הדרדקי, עד שהללו פצחו ב"טוב ליי" עליו.

זה מכבר שכחו מי מהם ייסד את התזמורת. כאיש אחד בלב אחד היו האיש אשר על התופים, האיש אשר על החצוצרה והאיש אשר על הכינור. לא נמסכה לאות בשיריהם, להיפך, השנים חשביחו את חושיהם המוזיקליים. אורחים חדשים כי באו אל המחוז לרגל שמחה, עומדים היו שעות על רגליהם ומתבוננים בשלשת הנגנים אשר ניצבו כתף אל כתף, עיניהם עצומות וניגנו בדייקנות מופלאה, כמו עומדים היו לפני הקיסר.

חלפו עברו שנים רבות.

פניה של העיירה השתנו לבלי הכר. רוב הצעירים כבר נישאו, רובם עקרו למחוזות אחרים. קמטי זקנה החלו להראות בפניה של העיירה. משעוליה הישרים והנקיים למשעי, נסדקו עם השנים, בתיה רכנו קמעה לפנים, מלווים בדגה את אדוניהם שהליכתם איבדה את קלילותה.

הם כבר לא התרגשו עם בואו של הקיץ, ולא התפעלו מן הוירה. היה להם די והותר על מה לחשוב. זה זמן רב לא הוזמנו להפגין את כישוריהם, ולבד מן העובדה כי היה בכך משום אי הכרה במעמדם, הם חשו בחסרון הממון. לא פלא, איפוא, כי באותו יום סתווי, נודקפה קומתם וחיוכים נרחבים חשפו את שיני הזהב שבפיהם. הם הוזמנו לנגן בחתונת בתו של...

עגלתם הישנה קיפצה הנה והנה, וראשיהם המאושרים נדו עמה בחדודה, משל היו מרקדים הורה בשיבה על כסא. הם יצאו מיד לאחר תפילת וותיקין, קיימו פת של שחרית בשני פסים של שמרים שאפתה רעייתו של הכנר, אך עתה לא נותר עליהם רישומם. העצים הרבים מילאו את האוויר בניחוח נפלא, ציצי הציפורים נישאו ברוח, ובטנם המתה לאוכל.

הם זכרו היטב, מימי מסעותיהם העליזים, את המסעדה שבעיבורי הדרך. ריח המאכלים היה מטה את הסוסים מן הדרך הראשית, עוד זמן רב לפני שנראתה אורבתו הנצחית של הפונדק. ללא אומר ודברים פנו שלושתם לעבר המסעדה. היום ירוויחו את לחמם ביושר, ואם כבר ביושר, יאכלו עם לחמם בשר ודגים וכל מטעמים.

הוא קיבל את פניהם בסבר פנים יפות. שמע שמע עליהם. בימי עלומיהם, בשיא כוחם, היה מביט בהם במבט של ילד, מציץ מעבר לדלפק, והיום הם ביקשו לאכול על החשבון. עוד מעט ימשיכו העיירה, ינגנו בחתונת בתו של... עד אור הבוקר, ולכשיקבלו את שכרם, יחזרו הנה לשלם לו את שכרו.

ויאכלו ויישתו וישבעו וילכו וישובו בחצות ליל, פניהם חפזיות ומבטם כבוי.

אירע מה שאירע, איש לא יודע בדיוק מדוע, שחו בדגה כשפניהם מוכרבות, אך דבר אחד היה ברור לכל. החתונה בוטלה.

איש לא סבל כמותם.

המלצרים ואדוניהם, הטבחים ומשרתיהם, התופרים ושוליותיהם, כולם באו על שכרם, שהרי העניקו את אשר ביקשו מהם, עד לפרט האחרון. האוכל הוכן כדבעי, הבגדים נתפרו ביד אומן, המלצרים הניחו כל כוס במרכז פפיון, הם עשו את מה שביקשו מהם, וקיבלו את מה שהם ביקשו.

הכליזמרים, לא עשו את מה שביקשו מהם, ולא קיבלו את מה שביקשו.

הם היו אנשים ישרים.

יכולים היו להמשיך בדרכם אל עיירתם, בידעם כי לא יחפש אחריהם, אך אנשים הגונים היו, וידעו להתייצב מול פני האמת וליתול על עצמם את האחריות. ראה, אמר לו המתופף. מעט כסף יש ברשותנו, הרבה פחות מכפי שתכננו שיהיה לנו. הוא הביט לעבר שני רעיו הוותיקים, כמבקש לקבל את אישורם על הדברים שעתיד היה לומר, ואחר שהנהנו בראשיהם המשיך בשטף דיבורו. כסף אין לנו,

הדף היומי

אבל, אתה יודע, אנחנו יכולים להביא לך אנשים נוספים, הם ישלמו לך כסף.

והם הביאו עוד אנשים ששילמו כסף.

בחצות היום, עמדו השלושה בפתח הפונדק. האיש אשר על החצוצרה נשא את חצוצרתו אל על, המתופף פרס את כלי מלחמתו על מדרגות הפונדק, הכנר עמד שעון על גזע עץ ישיש במרכז הכיכר שבקדמת הפונדק, ותהי זמרתם משתפכת מן הפונדק והלאה, ומבהלת אנשים נשים וסף לראות על מה זה ועל מה זה.

★ ★ ★

כולם רוצים ללמוד תורה.

רבים חשים, כי היו רוצים ללמוד עוד יותר תורה, אבל... בנפשו יביא לחמו.

אבל את התזמורת אפשר להפעיל. יביא נא כל לומד דף יומי אל השיעור, את קרובו, את חבירו לעבודה, את שכנו לבניין, את מכרו מן המכולת. הביאו אותם אל בית היי, פצחו בקול רינה לבורא עולם, וכאשר נעמד בראש השנה לפני מלכנו ונשיר בקול גדול "ויתנו לך כתר מלוכה", יידע כל אחד מלומדי הדף היומי, כי הוא הוסיף עוד פנינה לכתר הגדול.

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
וזמן ופרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: תד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

.....
"קדיש בצננה" התורה העורר
לרגל סיום מסכת שבת מוגש בפני הקוראים
נוסח מנוקד של הקדיש לסיום המסכת עם

פנינים

אותיות "המועדות לשיבוש". המעוניין בהרחבה
יוכל לפנות לכתובת הרשומה מטה.

יתגדל ויתקדש שמה רבא, בעלמא דהוא עתיד
לחדתא, ולאסא מיתא, ולאסקא, ותהול לסי
עלמא, ולמבני קתא דירושלם, ולשכלא לעלם
היכלא בגנה, ולמקער פלגא נכרא מן ארעא,
ולאתבא פלגא דשמיא לאתרה, וילמיך קדשא
ברייך הוא מלכותא ויקרה (נוסח ספרד); ויצמח
פירקנה, ויקרב משיחה, בחיילון ובחיילון
ובחיילון דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב.
ואמרו אמן. יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמא. יתברך וישתבח ויתפאר
ויתרומם ויתנשא ויתגדל ויתעלה ויתהלל,
שמה דקדשא ברייך הוא, לעלא [לעלא] מכל
ברכתא ושיבתא תשבתא ונחמתא, דאמין
בעלמא, ואמרו: אמן.
על ישראל, ועל רבנן... יהא שקלא רבא... עשה
[ה]שלוש במוקמי...

תרגום: יתגדל ויתקדש שמו הגדול, בעולם
שהוא [הקב"ה] עתיד לחדש, ולהחיות [את]
המתים, ולהעלות אותם לחיי עולם, ולבנות
[את] העיר ירושלים, ולשכלל (=ללייט/לסיים)
היכלו (מקדשו) בתוכה, ולעקור עבודה זרה
מן הארץ (=מהעולם), ולהשיב עבודת (מלכות)
שמים למקומה, וימליך הקדוש ברוך הוא
מלכותו וכבודו, [ויצמיח ישועות, ויקרב
משיחו], בחיכם ובמיכם ובחיי כל בית
ישראל, במהרה ובזמן קרוב, ואמרו: אמן. יהי
שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים.
יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא
ויתגדל ויתעלה ויתהלל, שמו של הקדוש ברוך
הוא, למעלה [למעלה] מכל הברכות והשירות
התשבות והנחמות, האמורות בעולם, ואמרו
אמן.

להערות ותוספות לפינה הלשונית:

לחם אחת, ועל ידי כך נחשבו כבני בית אחד הדרים יחד.
כדי להוציא חפצים מן החצר אל המבוי, אשר בודל כמובן מרשות הרבים כהלכה
[לחי, קורה או צורת הפתח], היה על כל בני המבוי, היינו דרי כל החצרות שפתחו פונה אל
המבוי, לעשות "שיתוף מבואות", פעולה הדומה בבסיסה לחם ששותף בין בני
החצר, אלא שהפעם בוצעה פעולה זו בין כל דרי כל החצרות. בפרטים מסויימים,
קיימים הבדלים בין עירוב חצרות לבין "שיתוף מבואות".

חוטי העירוב: אנו רגילים לכוונת "חוטי עירוב" את החוטים המקיפים את הערים,
ותדיר דנים כי בעיר מסויימת "חוטי עירוב" כשר ובעיר אחרת "חוטי עירוב" למהדרין.
הלשון עירוב הושאלה במקרה זה מעירוב חצרות ומשיתוף מבואות. בעירוב חצרות
ובשיתוף מבואות, מערבים את כל בני החצר, כאילו הם בני חצר אחת, העירוב
מתייחס לדרי החצר.

שונים הם לחלוטין עמודי העירוב, כפי שהם קרויים בפנינו, להם תפקיד אחר: "צורת
הפתח". העמודים עם החוטים המתוחים ביניהם, מקיפים את המקום וגורמים לכך
שהוא כחצר אחת. אין התייחסות לאנשים הנמצאים בתוך השטח, כי אם לשטח
עצמו. צורת הפתח מועילה, מפני שמתייחסים אל המקום כמו היה מוקף במחיצות
[לדעת הרמב"ם, אין די בצורת הפתח, עיי' "שולחן ערוך" סי' שס"ה סעי' ט'].
יש לציין, כי עמודי העירוב אינם הגורמים הבלעדיים המאפשרים טלטול, הללו ללא
עירובי חצרות, אינם מאפשרים טלטול, ואנו לא באנו אלא להטעים על קצה המזלג
מן ההלכות אותן אנו עתידים ללמוד בעזרת ה' במסכת עירובין.

המסכת שלפנינו: לרגל תחילת המסכת, נסקור בקצרה את הנושאים המרכזיים
העומדים על הפרק בכל פרק מעשרת הפרקים של מסכתנו.

הפרק הראשון עוסק במחיצות התוחמות את הרשויות, ובלחי ובקורה, המתירים
טלטול במבוי, כמו גם בדיני "צורת הפתח" המועילה אף במקומות בהם לחי וקורה
אינם מועילים. נושאים אלו נידונים גם בפרק השני, המתמקד בעיקר ב"פסי
ביראות", הלא המה המחיצות המתירות מילוי מים מבאר מים הממוקמת ברשות
הרבים, וב"קרקף", שטח גדול המוקף מחיצות שלא למטרת דיור, שחכמים אסרו
את הטלטול בו במקרים שונים. בפרק השלישי נעסוק ב"עירובי תחומין", אשר
באמצעותם ניתן להרחיב את מרחק ההליכה בשבת מן העיר. דיני היציאה של אדם
מחוץ לתחום שבת והקביעה כיצד יש לקבוע היכן מקומו בשבת, נידונים בפרק
הרביעי. הפרק שלאחריו מתמקד באיסור יציאה מחוץ לתחום העיר למרחק העולה
על אלפיים אמה, ובאופן מדידת אלפיים האמה שמסביב לעיר. הפרק השישי עוסק
בדיני עירוב חצרות, כאשר אחד מבני החצר נוכרי, או כאשר אחד מבני החצר שכח
ולא שותף בעירוב החצר. הגדרתם של חצרות, אימתי הן נחשבות כשתי חצרות
ואימתי נחשבות הן כחצר אחת, נידונה בפרק השביעי, בו גם מפורטים דיני מאכל
העירוב ושיעורו; באיזה אופנים אין צורך בעירוב, ומתי ועם מי ניתן לעשות עירוב.
בפרק השמיני נידונים פרטים נוספים הנוגעים לדיני עירובי תחומין ולדיני עירובי
חצרות. בפרק התשיעי נידונים רשויות שאין בהן צורך בעירובי חצרות, וכן פרטים
בדיני מחיצות. הפרק העשירי החותם את מסכתנו, עוסק בפרטים שונים בהלכות
הוצאה, כגון, המוצא תפילין בשבת, כיצד יביאם העירה, ועוד.

דף ג/ב הללו שוחקות והללו עצבות

אמות שוחקות, אמות עצבות, ומה שביניהן

בגמרתנו אנו מתוודעים לידעיה יסודית בנוגע ל"אמה", הלא היא מידת אורך
המשמשת בהלכות רבות. אין להדליק נר חנוכה מעל עשרים אמה. אין לעשות סוכה
גבוהה למעלה מעשרים אמה. ארבע אמות של אדם קונות לו. בשבת אין לטלטל
ארבע אמות ברשות הרבים, ועוד כהנה וכהנה.

לו היינו נשאלים, לא היינו מעלים על דעתנו כי שני שיעורי אמה יש, מפני שכל טיבה
של מידת אורך באחידותה ובדיוקה. ברם, גמרתנו אומרת כי יש "אמה שוחקת"
ו"אמה עצבה". אמה "שוחקת" היא אמה מרווחת [כאשר אדם מחיך, שוחק, פיו מתרחב]
ואמה "עצבה" היא אמה מצומצמת מעט. עיתים יש למדוד באמה שוחקת ועיתים
יש למדוד באמה רווחת. וכגון, אורך ה"מבוי" הנלמד בתחילת מסכתנו נאמד באמה
שוחקת, ואילו גובה המבוי נאמד באמה עצבה.

ספק מה הוא שיעור אמה המדוייק: על הנסיבות שהובילו את חכמים להשתמש
בשתי מידות לקביעת שיעור אותה מידה עצמה, קיימות גישות שונות באחרונים. יש
המסבירים, כי חז"ל הסתפקו מה הוא שיעור אמה המדוייק, אמה שוחקת או אמה
עצבה, ולפיכך הורו להחמיר [אפילו בדינים מדרבנן], וכגון, סכך סוכה שאסור למקמו
מעל גובה עשרים אמה, נמדד באמה עצבה, ואילו אורך המבוי המינימאלי בו מותר
לטלטל [על ידי תיקון לחי או קורה] הוא ארבע אמות, ואותן מודדים באמה שוחקת (נחידושי
רעק"א על שו"ע או"ח סי' שס"ג סעי' כ"ו, בתוספת שבת, ובמנחת חינוך מצווה שכ"ה).

שיעור לחומרא: אחרים נוקטים, שחכמים ידעו היטב את שיעורה המדוייק של
האמה, אך הם הורו להחמיר במדידה, כדי שלא יבואו לידי תקלה (גולות עיליות פ"א מ"ז
פיסקא א' אות ו', שו"ת "גיידולי טהרה" סי' א', וכן משמע בעוד אחרונים, ראה "מדות ושיעורי תורה" פ"ג). [יש
להעיר, כי לפי שיטה זו, שיעור האמה האמיתי הוא אמה מכוונת, בין אמה שוחקת לאמה עצבה, וחכמים
הוסיפו ותקנו עוד שני שיעורים לחומרא. דא עקא, שבספרי הראשונים אין זכר לכך ששלושה שיעורי אמה יש].
לא ניתנה תורה למלאכי השרת: בעל "ערוך השולחן" (או"ח סי' שס"ג סעי' ל"ד) כותב

frank@geronimedia.net

דף קנ"ג/א בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר

זהירות מכל הטיית הראש...

אמר הרבי מקוצק זיע"א:

לעולם יחשוב אדם כאילו לבוש הוא בגדים לבנים ובקבוק שמן על ראשו. בכל הטיית בלתי זהירה עלול הוא להכתים את בגדיו הנאים בשמן שישפך עליהם.
כך יש להרגיש בעולם הזה; כל צעד שאינו נכון - סטייה חמורה הוא והשלכות נוראות לו...

דף קנ"ג/א מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי

לא היה זה שוחד כלל...

מעשה בנכדו של ה"תבואות שור" שמינוהו שליטי פולין ל"יתובע הכללי" בבתי המשפט.
פעם הובא יהודי לדין על כך שכאשר נתפס בעבירה על חוקי המלכות, יום ששי היה זה, ניסה לשחד את השוטר, שלא יענישוהו בחומרה ללא רחמים.

בעת שהקריא נכדו של ה"תבואות שור" את החשדות נגד היהודי, זמזם בפיו את משנתו "מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי". הלה קלט את הרמז, ומיד טען כי מאחר שעבר שבת היה, מסר מעותיו לגוי שישמר לו, כהלכה היהודית...

בירור שנעשה אצל רב העיר אימת את הדין, והלה נשתחרר... ("טובך יביעו", דברים)

לעילוי נשמת

מרת **שרה שיינדל נפחא** ע"ה
ב"ר יצחק צבי נפחא ז"ל
נלב"ע ע"ה תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה הופמן** ז"ל
ב"ר שלמה זלמן הלוי ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י הר"ר נחמן ומירה
פלוטניצקי שיחיו - הרצליה

לעילוי נשמת

הר"ר **פרץ שמואל שורף** ז"ל
ב"ר חיים משה ז"ל
נלב"ע ד' תשרי תשכ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בתו וחתנו **דב יצחק פרידברג** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **כרימה צורף** ז"ל
בת מזלי ויחיא ז"ל נלב"ע ב' תשרי תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ר' **אפרים צורף** שיחיו - שילה

ביאור מעניין ביותר לאמות עצבות ושוחקות. לא נסתפקו חכמים כלל בדבר, הוא כותב, וכאשר ניתן שיעור האמה למשה מסיני, ניתנה אמה עצבה ושוחקת - שני השיעורים כשרים, היינו: "שהרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ומדידות כל בני אדם אי אפשר להיות כולן שוין, דיש אדם בריא שדוחק אצבעותיו הרבה זה לזה והוא המדה מצומצמת, ויש אדם חלוש שאינו יכול לדחוק כל כך, הוי המדה מרווחת". לפיכך, כל אמה, הן עצבה והן שוחקת, טובה והגונה לכל דיני התורה, הן לקולא והן לחומרא.

לא התערבו חכמים בשיעור האמה, אלא במקומות שמספר אנשים עשויים להשתמש בהם, למשל, מבוי. או אז, לא יתכן ששני אנשים יישבו בסוכה, עבור האחד הסוכה תהא כשרה ועבור רעהו תהא הסוכה פסולה, מפני שעבורו היא גבוהה מעשרים אמה. לפיכך, תקנו חכמים, שבדינים אלו יש להחמיר ולמדוד לפי האמה שתהלוך את כל בני האדם.

ההפרש - 1/48: על שיעור ההפרש בין אמה שוחקת לבין אמה עצבה כתב הרשב"א כי ההפרש הוא שיעור של חצי אצבע (מובא במאירי ור"ן כאן ובראשונים ופוסקים אחרים), וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' ר"א סעי' א'). מאחר שבאמה עשרים וארבע אצבעות, הרי שההפרש בין אמה שוחקת לבין אמה עצבה הוא 1/48. [אולם, הגר"י קנייבסקי זצ"ל כתב בספרו "שיעורין של תורה", סי' ג' אות י"א, י"ב, כי אומנם לדעת הרשב"א טפח שוחק עודף על פני טפח עצב ב 1/48, אך לפי הרמב"ם השיעור גדול בהרבה, עיי"ש שהוכיח כן].

טפח שוחק וטפח עצב: לא רק אמה שוחקת ואמה עצבה יש, אלא גם טפח שוחק וטפח עצב. מידת הטפח היא ארבע אצבעות. הדעת נותנת, כי כשם שההפרש בין אמה עצבה לבין אמה שוחקת הוא 1/48, כך גם יהא ההפרש בין טפח עצב לבין טפח שוחק, 1/48 שהוא 0.083 של אצבע, וכך אכן נפסק להלכה (ראה "משנה ברורה" סי' שס"ג בשער הציון סי"ק ס' בשם ע"ש ובי"ערוך השולחן" שם סעי' ל"ב). [ה"מנחת חינוך" דן בדבר, ומצדד לומר כי טפח לעולם "עצב" הוא, ורק באמות ניתנו שתי מידות, והניח הדבר בצ"ע].

ראוי לציין, כי קיימת דעה שההפרש בין אמה שוחקת לבין אמה עצבה עומד על רבע! אחרונים אחדים מביאים שיטה זו ומבארים באמצעותה את הנכתב במשנה, שהכהן העומד להיטיב את מנורת המקדש נזקק לעלות על מדרגות לשם כך. לכאורה, לא היה לו צורך בהם, שכן, גובה המנורה שמונה עשרה טפחים בלבד. אולם, אם נניח כי שמונה עשר הטפחים של המנורה נמדדו בטפחים שוחקים, הרי הם עשרים וארבעה טפחים עצבים, מפני שלשיטה זו יש להוסיף שליש לכל טפח. אדם ממוצע, נזקק לעלות על מדרגות כדי לטפל בחפץ שגובהו עשרים וארבעה טפחים... ("דברי דוד" לט"ז, ריש פרשת בהעלותך, ועוד). אולם, בעל "באר שבע" (על מסכת תמיד סוף פ"ג) דחה שיטה זו מכל וכל, ולדעתו תלמיד טועה כתבה.

לקראת סיום נדגיש, כי במהלך השנים השתבשו הידיעות, ואין ידוע אם שיעור האמה והטפח המקובלים בידינו שוחקים הם או עצבים, ולפיכך לעולם יש להחמיר ("מידות ושיעורי תורה" שם). [לאור זאת, אם שיעור טפח להגרי"ח נאח 8 ס"מ, ולחזו"א 9.6 ס"מ, יש להחמיר במקום שהשיעור קטן, שמא 8 ס"מ הוא טפח שוחק, וטפח עצב הוא פחות מזה ושיעורו 7.8 ס"מ, ובמקום שהשיעור הגדול הוא להחמיר יש לחשוש שמא שיעורו של החזו"א 9.6 ס"מ אינו אלא העצב ויש גדול ממנו, שוחק, שהוא 9.82 ס"מ. לכן, כאשר באים לחשב עשרים אמה של שיעור הגובה המקסימלי של הסוכה יש לחשוב לפי אמות בנות ששה טפחים שכל אחד מהם הוא 7.8 ס"מ, ולהמנע מלעשות סוכה בגובה של 9.38 מטר. מאידך על סוכה נמוכה להיות בגובה עשרה טפחים לפחות, וכאן יש להחמיר כשיעור הגדול שטפח הוא 9.82 ס"מ להצריך לפחות 98.2 ס"מ (פסקי תשובות תרלג-א)].

בשורה משמחת ללומדי הדף היומי

יצא לאור בהוצאה מהודרת ספר

"המאור המבואר"

הנדפס במיוחד ע"י "מאורות הדף היומי"

ובו תמונות המחשה בתלת מימד

על מושגים וסוגיות במסכת עירובין

הספר יוצא לאור במהדורה נפרדת מהגמרא

במחיר 40 ₪ - המלאי מוגבל

לפרטים והזמנות 1-700-500-151